

Şehirle Yaşamak

İbrahim Yasak

*“Şehirler büyüdükçe,
gökyüzü daralmaktadır”.*

Aliya İzzetbegoviç

Artık “şehir” üzerine yazıların daha fazla kaleme alındığı, çeşitli vesilelerle konuşulduğu bir dönemi yaşıyoruz. Bu konuşmalar ya nostaljik anlamda bir nevi geçmişe özlemin ve hatıraların yâd edildiği, şehirlerin kimlik ve ruhunu kaybettiğini ifade eden yazılar veya kentsel dönüşüm veya yeni yapılaşmaların oluşturduğu şehirlerin gelişimi, büyümesi veya küçülmesine yönelik söylem ve arzulardır...

Aslında her ikisi de tek başına ne eski şehirleri ve şehir hayatını bugüne getirebilir ne de rant ve imar odaklı bakışla özlenen ve arzulanan bir şehri oluşturabilir.

Şehirlerimizin geçmişinden, kaybedilmiş bir sevgilinin ardından yalnız kalmış bir sevdalı gibi özlem dolu mersiyeler ve ağıtlar yazmak, dönüşü imkânsız olan çıkmaz sokakta yol aramaya benzetmektedir. Kaybedilen sevgilinin endamından ve büyüleyen efsunkâr hâlimden sıyrılıp günümüzün ranta endekli ekonomik yaklaşımlarıyla ve teknolojik imkânlarıyla devasa rezidansların art arda yükselmesine bakarak bir yanıyla gelişmişliğimizle göğsümüzün kabarması öte yandan kalabalık kaldırımlarda yalnızlığımızla baş başa kalıp ruhumuzun daralmasıdır.

Akıntısına kapıldığımız coşkun bir sürüklenişin hızıyla dönüştürülen her şeyi, fiziki mekânıyla, çevreyle ve insanıyla hep birlikte yaşıyoruz.

Şehirlerimiz değişiyor.

Şehirlerimiz insanımızı değiştiriyor.

Aslında değişen tek başına ve sadece şehirlerimiz değil, insanımız da değişiyor. İnsan şehri, şehir de insanı değiştiriyor.

Günümüzün modern dünyasında tüm gelişim, yenilenme ve planlama her ne kadar insan eliyle yapılsa da yani insan şehri kendi eliyle biçimlendirse de, sonuç itibarıyla yeniden şekillenen şehir, insanı kendi kurduğu bu mekanizmayla biteviye ve yeniden biçimlendiriyor.

Bu karşılıklı biçimlendirme, şehirleri birbirine benzetten, farklılık ve özgünlüklerini yok edip tekdüze görünüme dönüştüren kentler oluşturdu. Eskiden bir şehre girildiğinde o şehrin binalarına bakarak hangi şehir olduğu ilk bakışta anlaşılabilirdi... Şimdi bir şehre girildiğinde tabelası dışında ayırt edici bir özellik neredeyse fark edilmiyor bile...

Şehirler, özgünlüklerini kaybetti.

Günümüzde şehirler gerek aldıkları göçlerle gerekse de yeni mimari anlayışın şekillendirdiği yeni binalarla ne kadar irileşmiş, ne kadar gelişmiş olsalar da birbirine benzeyerek dünya ölçeğinde sıradanlaşmış konut yığınınına, alt ve üst geçitlerin sarmalındaki bir yerleşim alanına dönüşüyorlar sadece.

Ve akın akın kırsal hayatı terk edip şehre göç eden insanlar da yeni kentlerin yeni hâline uyum sağlamak ve o kentte tutunup yeni bir hayat kurabilmek için, gelecek ve güven endişesinin izalesi için şehre uyum sağlamaya çalışıyor. Tanıdığı, bildiği ve nasıl davranacaklarını tahmin ettiği, kendi yöresinden çıkmış olmanın yalnızlığı ile tanımadığı ve nasıl davranacaklarını tahmin edemediği daha büyük ve daha karmaşık kalabalıkların arasında tedirgin, güvensiz ve tek başına kalıyor insan. Ve etrafını kuşatan yeni mekânın öznesi olamıyor. Dün bulunduğu mekânın ruh dünyasının iklimiyle şekillendiği ve tavır aldığı hâlde, bugün soğuk ve ürkütücü binaların atmosferinde boğulmamaya ve kaybolmamaya gayret ediyor sadece.

Şehir bizi, biz şehri terk ediyoruz bir bakıma... Şehir bizim için sürekli yenileniyor olsa da, bizler şehir için tüketiyor ve tüketiyoruz.

Sanıyorum ana sorun, modern şehirlerin hem mekânsal hem sosyal tasarımlarının kurgulandığı amaçların dününden bugüne anlayış ve yaklaşım farklılığından kaynaklı değişkenliğidir. Dün insan eksenli ve toplumun değer yargılarıyla yaşanabilecek şehirler tasarlanırken ve inşa edilirken, bugün, rant hedefli yaklaşımlarla şehirler kurulmaya, kentsel dönüşümler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Nostaljik anlamda şehirlerimizin geçmişine özlem duyan insanların yakınlıkları, günümüz modern şehirciliğinin yeniden kurguladığı kentlerde geleneğine ve insan ilişkilerinin, sosyal dayanışmanın, komşuluğun ve muhabbetin olmadığı yeni dünyaya olan yabancılaşmasının sonucudur.

İnsan hassasiyet ve sıcaklığının toplumsal beraberlik ve paylaşımında yer almayı, birbirinden ürken, aynı sitenin içerisinde ikamet edenlerin, aynı apartman kapısından girenlerin birbirini tanımadığı, güvenmediği, sokakların kapkaççı ve ürkütücü tedirginliğinin kol gezdiği yeni şehir hayatı, dünün mahallerine olan özlemi artırmaktadır. Komşuluk hakkının miras hakkına uzanacak denli iç içe sevgi bağını güçlendirdiği birlik-teliğe hasret bırakıyor.

Dün şehirlerde, mahallelerde insan ilişkileri açısından sosyal kaynaşma yaşanırken; şehrin mekânsal dokusu, bölgenin ve hayat tarzının bir yansıması olarak kendine özgü yapılaşmasıyla, sosyal donatılarıyla, eğitim kurumlarıyla, sivil mimarisıyla bir kimlik ve kişilik vücuda getirmekteydi. Şehir, çevre duyarlılığı ve korumacılığı içerisinde biçimleniyor, insanlar doğal yapıyı tahrip etmeden doğa ile iç içe yaşıyordu. Şehirler, asırların birikimini kültürel bir donanımla kendilerine özgü ruhlarını yaşıyor, şehrin iklimine taşıyordu. Ve neredeyse aynı coğrafyadaki şehirler bile fizikî görünümleri, ruhî iklimleriyle birbirinden farklılık arz ediyor; bir nevi kendi kimliğini, kendi kişiliğini şekillendirmiş oluyordu. Hâliyle bir şehre girdiğinizde karşılaştığınız tablo, hangi şehirde olduğunuzu, başka bir açıklamaya gerek duymaksızın kulaklarınıza fısıldıyordu âdeta...

Şehirler kendilerine özgü sesleriyle konuşuyorlardı bir zamanlar... Şehirler kendi silüetleriyle tablolar oluşturuyor, içerisinde yer aldıkları

medeniyetin ayrılmaz ve bütünleyici bir parçası olarak varlıklarını sürdürüyorlardı.

Özlenen şehirler; üzerine yazılar kaleme alınan şehirler, tarihî biriki miyle bir medeniyetin tezahürüne beşiklik eden şehirlerdir.

Şehirleri bu tarihî birikimlerinden uzaklaştırıp, dünyanın tek tip kentlerine benzetmeye matuf yeni planlamalar, birbirinin aynısı gökdelen mekânlar, fizikî çevre pezyajları inşa etmek, şehirleri medeniyet perspektifinden uzaklaştırmaktadır.

İnsanlığın ve medeniyetin tarihi hiç şüphesiz ki, şehirlerin tarihiyle oluşmaktadır. Çünkü medeniyet şehirlerde vücut bulur ve insanlık, insan odaklı hayatı medeniyetin olduğu şehirler yeryüzüne yayar ve hâkim kılar.

Şehirler, insanları yalnızlaştıran, doğası gereği toplumsal birlik ve beraberlik içinde güven duyarak ve huzur bulduğu mekânlar olarak şekillendiğinde, insanlar da şehirli ve medeni olarak hem bireysel anlamda mutlu ve huzurlu hem toplumsal bazda güven ve paylaşımcı olarak bir hayat sürer. Bu birliktelik hem şehri hem insanı karşılıklı olarak müspet yönde etkiler ve şekillendirir. Aksi ise bugünkü şehirleşme ve bu yeni şehirlerde yaşayan tedirgin, yalnız ve güvensiz insanların oluştuğu toplumdur.

Modern yapılaşma ve şehirleşme insanı kendine dönüştürmüştür.

Şehirler insan için kurulduğunda, insan eksenli ve duyarlıkları olduğunda hayat ve mücadele hem mekânda hem insanda anlamını kazanır. Aslan görkemli yapılaşmanın egemen olduğu mekânlar inşa etmekten öte estetik ve rahat yaşanabilen mekânsal planlamaların uygulandığı insan eksenli şehirler inşa etmektir. Ve insan o zaman huzur ve güven bulur.